

nové služby, knihy, akce a další zajímavosti online

Co je nového 1

- Národní knihovna opět v pravidelném provozu
- Uzavření Referenčního centra od 7. září
- Journal of Biological Chemistry – kompletní a elektronicky
- Novinky pro uživatele Ptejte se knihovny
- Ochutnejte z nabídky školení NK ČR
- Táhla - skrytý stavební prvek nalezený při revitalizaci Klementina

Představujeme 3

- Tadeáš Hájek z Hájku (1. 12. 1525 – 1. 9. 1600)
- Není půjčka jako půjčka, některá je výpůjčka
- Doplnění českých a zahraničních periodik v NK ČR
- 3 otázky pro: Jaroslava Kosteckého

Zajímavosti a tipy 6

- Co čte knihovník? / O čem se také dají psát knihy...
- Střípky z Archivu NK ČR / Studovny v proměnách času I.
- Víte, co je holomajzna?
- Kalendárium aneb víte, že ...

Zveme vás 10

- Paul Stašek / Fyziognomie ducha
- Knihy se těžko vystavují: Jiří Rathouský
- Síla občanské společnosti: osud Židů v Bulharsku
- Knižní poslechovka s LITERATUROU Radia Wave
- Dřevěné kostely Podkarpatské Rusi. Unikátní fotografie Rudolfa Hůlky (1887–1961) a Floriana Zapletala (1884–1969)
- Dějiny 20. století pohledem „Krokodýlu“ - časopis „Krokodil“ (1922–1992) a jeho místo v sovětské kulturní propagandě
- Petr Nikolajevič Savickij: vědec, myslitel, člověk

Co je nového

Národní knihovna opět v pravidelném provozu

Po období letních prázdnin a dovolených se od pondělí 31. srpna vracíme zpět ke standardní provozní době Národní knihovny ČR, více informací, včetně uzavírek plánovaných do konce roku 2015, naleznete [zde](#).

Uzavření Referenčního centra od 7. září

Od pondělí 7. 9. bude z důvodu stěhování uzavřeno Referenční centrum a přilehlá studovna meziknihovnických služeb. V nových prostorách bude Referenční centrum otevřeno v průběhu října.

Konzultace bude možné v tomto období domluvit e-mailem či telefonicky:

- meziknihovní služby: mvs@nkp.cz, 221 663 202
- referenční služby: reference@nkp.cz, 221 663/ 239, 160, 161

Vybrané služby budou v upraveném režimu poskytovány i během uzavření. Více informací [na webu](#) a na speciálních letáčích.

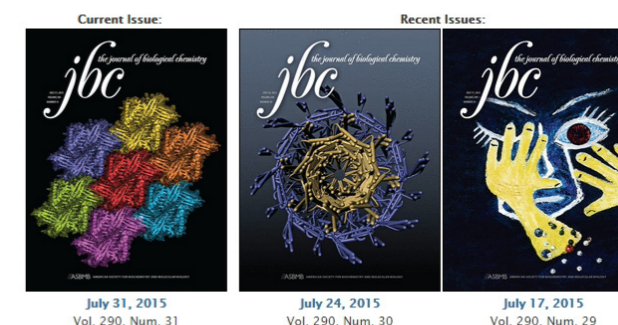
Journal of Biological Chemistry – kompletní a elektronicky

Do konce letošního roku máte coby čtenáři NK ČR výjimečnou příležitost listovat si elektronickou verzí významného vědeckého časopisu z oblasti biochemie *The Journal of Biological Chemistry*, a to od počátku jeho vydávání v roce 1905 až do současnosti. Archiv časopisu je dostupný na adrese www.jbc.org na počítačích ve studovnách NK ČR nebo prostřednictvím Wi-Fi sítě NK-Simple na vašich chytrých telefonech, tabletech či přenosných počítačích. Pro vzdálený přístup lze použít Elektronickou knihovnu časopisů [EZB](#).

Archive of All Online Issues

October 1905 – Present

The Cover Archive

Full Text and Abstracts: March 1907 – Present

2010s	2010	2011	2012	2013	2014	2015	–	–	–	–
2000s	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
1990s	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
1980s	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
1970s	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
1960s	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969
1950s	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
1940s	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949
1930s	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
1920s	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929
1910s	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919
1900s	–	–	–	–	–	–	–	1907	1908	1909

Full Text (PDF Format Only) and Abstracts: October 1905 – February 1907

1900s	–	–	–	–	–	1905	1906	1907	–	–
-------	---	---	---	---	---	------	------	------	---	---

Náhled do archivu e-časopisu

Novinky pro uživatele Ptejte se knihovny

Pravidelní návštěvníci stránek *Ptejte se knihovny* si již zajisté povšimli několika novinek, které jsou zde k dispozici od spuštění jejich nové podoby v březnu 2015. Pro ty z Vás, kteří navštěvují stránky *Ptejte se knihovny* jen příležitostně, nebo právě tuto bezplatnou referenční službu českých knihoven objevili a rozhodli se ji blíže prozkoumat, přinášíme přehled změn.

Na první pohled nejvýraznější novinkou je design stránek. Na úvodní straně naleznete dva rychlé odkazy na formuláře pro zadání dotazu podle oboru a regionu, chat, okno pro vyhledávání v archivu služby a vybrané dotazy v kategoriích *Víte, že...*, *Dotaz týdne* a *Dotaz roku*. Vše ostatní potřebné je k dispozici v záložkách horní lišty. S novým designem se též pojí nové propagační materiály, které jsou k dispozici u pultů ve studovnách.

Zásadnějšími změnami jsou některé přidané funkce stránek. Vedle oborového kritéria pro zadání dotazu můžete nově využít mapu regionů, která uvádí zapojené knihovny v dané oblasti. Snadno tak dohledáte nejbližší knihovnu pro případný dotaz regionálního charakteru.

Pokud jste našli v archivu služby zajímavou odpověď, můžete jí dát svůj „like“ nebo ji sdílet s přáteli přes Facebook, a to jednoduše kliknutím na „*To se mi líbí*“ nebo „*Doporučit*“ pod textem konkrétní odpovědi. Nově se též můžete podělit o své znalosti a zkušenosti.

e-zpravodaj NK ČR

ročník 2 / číslo 5 / 2015 / září-říjen / beta verze

Dvuměsíčník

Adresa vydavatele a redakce:

Národní knihovna ČR, Klementinum 190, 110 00 Praha 1, IČ 00023221, DIČ CZ00023221

E-mail: e-zpravodaj@nkp.cz

Telefon: 221 663 279 (H. Vajnerová), 221 663 252 (S. Vondráková)

Výkonná redakce: Hana Vajnerová, Soňa Vondráková

Redakční rada: Irena Maňáková (předseda), Jana Huňová, Karolína Košťálová, Petra Šťastná

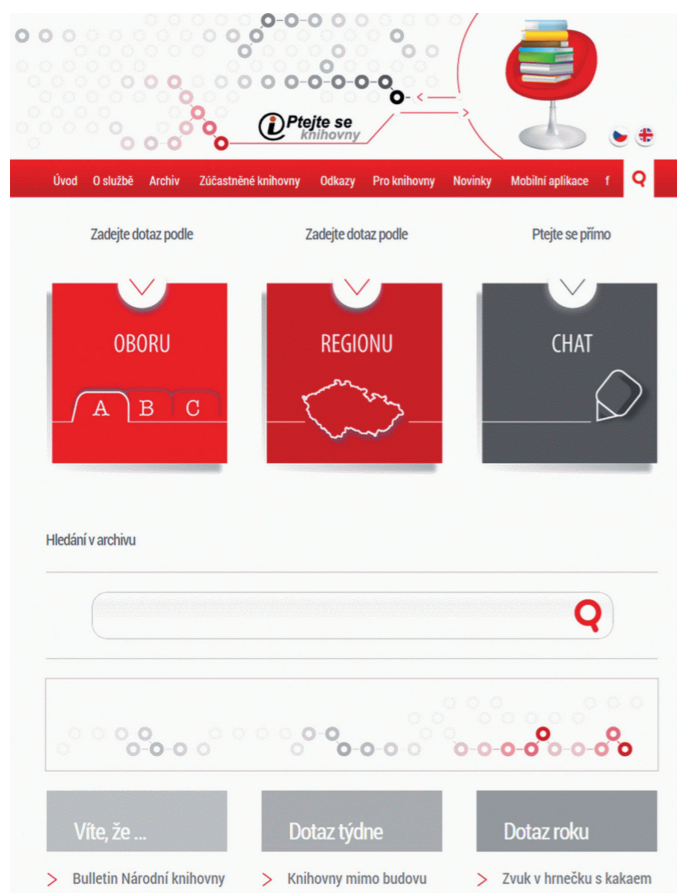
Grafické zpracování: Kateřina Tomanová

Příspěvky připravili: Miroslava Hejnová, Kateřina Hekrdlová, Jaroslav Kostecký, Vlasta Kostlánová, Karolína Košťálová, Jan Lukavec, Hana Nová, Veronika Ševčíková, Petra Šťastná, Hana Vajnerová, Lenka Válková, Soňa Vondráková

Obrazová dokumentace: Archiv NK ČR, Eva Hodíková, Manuscriptorium, Odbor služeb NK ČR,

Oddělení výstav NK ČR, Petr Šesták, Wikipedia

e-zpravodaj NK ČR je dostupný na adrese: <http://e-zpravodaj.nkp.cz>

Ukázka nového designu webových stránek

potřebuje zpevnění, a použil kovová táhla viditelně svazující sloupky jednotlivých klenebních polí. V baroku funkci táhla stavitelé využívali i nadále. Zabudovali je však do zdiva a skryli je.

Revitalizace Klementina zasahuje do vlastní konstrukce budov a odhaluje tedy vazby mezi jednotlivými stavební prvky. Ovšem i při znalosti barokního stavitelství bylo užití táhel, která do stropů a stěn traktu do ulice Křižovnická architekt Carlo Lurago v 17. století zabudoval, zjištěno až ve chvíli, kdy v 1. a 2. poschodí byly rozebrány podlahy.

Táhla v podlaze budovy Klementina

Ve zdivu byly nalezeny značně zkorodované železné tyče, které ukotvením v protilehlých stěnách stahovaly budovu a zabezpečovaly pevnost kleneb. Vzhledem k poškození nebylo bohužel reálné tato táhla zachovat v jejich původní funkci a došlo tedy k nahrazení novodobými. Při opravě fasády do Křižovnické ulice byly vyhloubeny kapsy, kam byly ukotveny závlačky, koncové prvky táhel, které fixují stěnu, a ty posléze zakryty omítkou. Pozorovatel tedy nezaznamená žádnou změnu a budova je staticky zajištěna.

Stejný konstrukční prvek využil při přestavbě ve dvacátých letech 20. století i architekt Machoň. Klenba nad prostorem studovny Hudebního oddělení byla také zpevněna za použití táhel. Ocelová táhla byla protažena přes celou šířku budovy (od Hlavního až do Studentského nádvoří) a zalita betonem. Nevhodné složení betonu ovšem způsobilo, že tato moderní táhla jsou též poškozena korozí. V současné době se hledá řešení, jakým způsobem táhla nahradit a staticky zajistit toto křídlo Klementina.

Funkce *Komentář* pod každým dotazem v archivu služby umožňuje sdílení postřehů s ostatními čtenáři. Komentáře jsou moderované a v případě doplňujících dotazů jsou ke komentářům připojovány odpovědi.

Líbí se vám služba *Ptejte se knihovny*? Mějte ji vždy při ruce. Volně k dispozici jsou mobilní aplikace služby pro platformy [Android](#) a [iOS](#). Umožní vám položit dotaz, procházet archiv již zodpovězených dotazů a přečíst si ten nejzajímavější dotaz uplynulého týdne.

Ochutnejte z nabídky školení NK ČR

S příchodem dalšího školního a akademického roku bychom vás rádi pozvali na školení pořádaná pro čtenáře a uživatele naší knihovny. **Nabídka je pestrá:** pořádáme tematická i univerzální individuální školení, představujeme jednotlivé studovny během společné procházky knihovnou, při níž vás seznámíme s jejich pravidly i službami, které vám dokážeme poskytnout. Nebojte se zeptat a přijďte!

Táhla - skrytý stavební prvek nalezený při revitalizaci Klementina

V době gotiky řešili tlak, který vyvolává klenba na stěny, systémem opěrných pilířů, které boční tlak roznášejí. V renesanci se architekt nestyděl přiznat, že klenba

Představujeme

Tadeáš Hájek z Hájku (1. 12. 1525 – 1. 9. 1600)

(Miroslava Hejnová)

Profesor pražské univerzity, astronom, matematik, osobní lékař dvou císařů a protomedikus království českého

Vykreslit osobnost Tadeáše Hájka z Hájku v několika odstavcích je téměř nemožné. Hájkovo výsadní vědecké postavení v Čechách bylo jednoznačné. V druhé polovině 16. století byl nejvýznamnější vědeckou osobností Království českého. Pro roli organizátora vědeckého života na rudolfinském dvoře jej předurčily jeho znalosti polyhistora, které byly tak široké, že se mu zřejmě nikdo z vrstevníků nevyrovnal. Přes obrovskou šíři zájmů, směřovalo jeho dílo nejvíce k astronomii a k medicíně.

První školou malého Tadeáše byla knihovna jeho otce Šimona, zámožného měšťana a sběratele vzácných rukopisů a knih. Obsahovala prý i díla, jakými byl Koperníkův *Malý komentář*, ve kterém Koperník poprvé vysvětlil svůj názor na heliocentrické uspořádání planetární soustavy.

Hlavní rozhled získal Hájek na univerzitách v Praze, Vídni, Miláně a v Boloni, kde studoval matematiku,

astronomii a medicínu. V padesátých letech 16. století pak přednášel matematiku a astronomii na pražské univerzitě. Po odchodu z univerzity si zvolil lékařskou praxi a literární činnost. Pozice lékaře mu zajistila rychlý vzestup na společenském žebříčku. V roce 1554 ho povýšil Ferdinand I. do vladycckého stavu za zásluhy, které získal jako hvězdář a lékař. V roce 1566 vstoupil do služeb císaře Maxmiliána II. Kariéru v císařských službách zahájil jako vojenský lékař na výpravě proti Turkům. Na zemském sněmu v roce 1571 byl přijat do rytířského stavu a jmenován protomedikem Království českého. Čestný titul protomedika jej řadil mezi lékaře panovníka. Osobním lékařem Rudolfa II. však nikdy nebyl. De facto plnil funkci zemského lékaře. V péči o zdraví obyvatelstva byl rádcem a informátorem, určeným pro řešení zdravotnických záležitostí země.

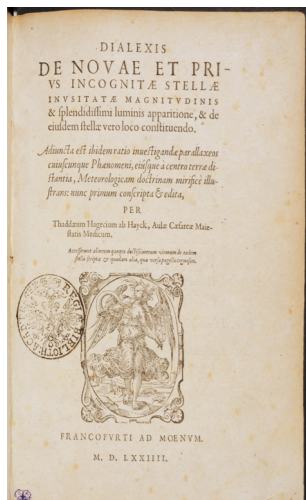
Hájkova osobnost je často vyzdvihována ve spojitosti s překladem Mattioliho botanického díla (*Herbář, jinak bylinář velmi užitečný, 1562*) do češtiny. Ačkoli Hájek nebyl v pravém slova smyslu botanikem, jak říká prof. Větvíčka, na poli botaniky zanechal nesmazatelne stopy. Jeho tvůrčí překlad či přesněji volný převod Mattioliho spisu je srovnatelný s Mattioliho prací a Mattioliho dílo pozvedá na vyšší úroveň. Překlad je především neocenitelným přínosem pro české botanické názvosloví. Tvrdí se, že až do Hájka u nás neexistovalo dílo, které by obsahovalo správné české názvy rostlin. Jak to dělal a z čeho čerpal, je pro badatele záhadou. Někteří se přiklánějí k názoru, že byl nucen sbírat názvy rostlin mezi prostým lidem, „u bab kořených“ a některé vytvořil patrně sám.

Spolu se svým učitelem Girolamem Cardanem vytvořil Hájek kuriózní nauku tzv. metoposkoppii (*Aphorismorum Metoposopicorum, 1562*), která na astrologii úzce navazovala. Jejím základem bylo hledání fyziognomických prvků (především vrásek na čele), jejichž prostřednictvím bylo možné sledovat vliv planet na konkrétní osobu. Kniha se stala snad nejpůvodnějším Hájkovým vědeckým dílem. Svědčí o tom i její pozdější překlad do francouzštiny.

Vstup do astronomie zahájil vydáváním kalendářů doplněných astrologickou předpovědí a základními údaji o polohách planet vzhledem k Praze a Vídni. V astronomii byl samouk. Věhlas mezi astronomy získal na sklonku roku 1572, kdy se v souhvězdí Kassiopeja rozzářila nová

hvězda. Byl **jedním z deseti astronomů na světě**, kteří na základě výpočtů dokázali, že nová hvězda nevznikla v oblasti mezi Zemí a Měsícem, ale v oblasti hvězd daleko za Měsícem. Svůj postup a závěry vyložil ve spise ***Dialexis de novae et prius incognitae stellae, 1574*** a zvrátil tak úzkostlivě dodržovanou tradiční tezi o neměnnosti vesmíru. Byl také prvním, kdo uveřejnil v tisku způsob, jak určit polohu hvězd stanovením přesné doby jejich průchodu poledníkem.

Nejvíce si Hájkových astronomických pozorování a měření cenil **Tycho Brahe** a také je později převzal do svého díla. Hájek byl s Brahem v úzkém kontaktu a organizoval jeho a později i Keplerův příchod do Prahy.

Brahe byl zase tím, kdo začal uskutečňovat Hájkův velkolepý projekt na vybudování střediska moderní astronomie v Praze. Matematikou se Hájek sice vědecky přímo nezabýval, nicméně načas její vývoj v Čechách usměrnil. Chápal, že matematika představuje základ řady oborů a předvídal, že jednou pronikne i do oblastí, jakými jsou důlní řemeslo či vojenská technika. Z Hájkových počínů v geodézii zmiňme alespoň sestavení prvního (byť nedochovaného) plánu Prahy a jejího okolí pravděpodobným užitím trigonometrických metod (1556 - 1563).

Tadeáš Hájek je také klasikem české literatury o pivovarnictví. Ve svém latinském spisu ***De cerevisia ejusdem conficiendi ratione, 1585*** (O pivě a způsobech jeho přípravy, jeho podstatě, silách a účincích) mluví o pivovarnictví jako o součásti přírodovědy, která není nedůstojná. Přiznává, že přípravu piva neznal, ale postupu vaření piva se naučil u sládků. Jeho dva strýci totiž byli sládky. Je pozoruhodné, že i zde se projevuje jako střízlivý přírodovědec. Jde o jeden z prvních popisů tohoto oboru na světě. Nejslavnějším pivem Hájkovy doby bylo pivo žatecké, zvané samec - masculus. Po něm pivo rakovnické, pak slánské a jako čtvrté pivo rokycaňské. Hájek ovšem nezůstal jen u piv českých, ale přibližuje i piva anglická a různé „botanické“, tj. rostlinné přísady do piv: hřebíček, puškovec a zázvor.

Hájkův přínos přírodním vědám je nemalý, což dokládá i jeho korespondence s předními evropskými učiteli té doby. Po Hájkovi byl pojmenován i měsíční kráter **Hagecius** a planetka 1995 **Hajek**.

Není půjčka jako půjčka, některá je výpůjčka

V Národní knihovně ČR (dále NK) se můžete setkat s těmito druhy výpůjček:

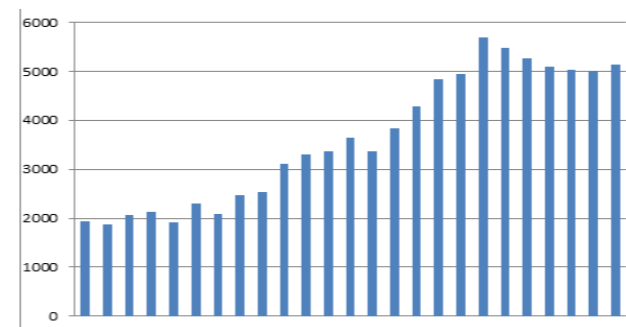
- **Prezenční** - pouze do studovny a ve studovně, neboť se jedná o dokumenty, které máme povinnost uchovat „na věky věků“. Nepopulární opatření, díky němuž ale u nás leckdy najdete to, co už nikde jinde nemají.
- **Absenční** - část duplicitně budovaného fondu, kterou přes výdej v Hale služeb dopřáváme k domácímu využití oprávněným čtenářům v dobré víře, že se nám exemplář v pořádku a včas zase vrátí. Bezbřehý optimismus knihovny je základní podmínkou půjčování mimo budovu (a poplatky z prodlení bičem na nevraceče).
- **Služební** - Vy vznesete dotaz, objednáte si u nás rešerši nebo kopii, my si ke splnění úkolu zažádáme ze skladu o služební výpůjčku.
- **Pracovní** - pro katalogizaci, kontrolu vydavatelských údajů a další knihovnické zpracování mnohdy i zbrusu nových přírůstků.
- **Zvláštní** - prezenční výpůjčky vyžadující strojovou podporu (CD, CD-ROM) nebo speciální ochranné zacházení - např. výtisky první (či naopak poslední) svého druhu, bibliofilie či jinak cenné exempláře.
- **Výjimečné** - archivní exempláře ze samého srdce NK, Národního konzervačního fondu. Z tohoto mimořádného menu **objednáváme u informací v Hale služeb** a exempláře pak **servirujeme do Studovny NK ČR Hostivař**.

Prezenční výpůjčky jsou určeny ke studování ve studovnách. Jejich vynesení mimo určené prostory může být považováno za pokus o krádež. Udiveným čtenářům je v takovém případě zabaven čtenářský průkaz a pozastaveny všechny služby NK. Absenční výpůjčky na 30 dní si půjčíte výhradně u výdejního pultu v Hale služeb. Základní lhůtu lze i opakovaně prodloužovat, pokud se neobjeví další zájemce. A věnujte, prosím, pozornost našim e-mailovým upozorněním a upomínkám. Kdo si neprodluhuje a nevrací, tomu nepomůže vzdor ani slzy, a má to pak drahé.

Akvizice v Národní knihovně ČR – část čtvrtá Česká a zahraniční periodika

Nejdůležitějším zdrojem doplňování českých novin a časopisů v Národní knihovně ČR (NK ČR) je **povinný výtisk**. Tiskový zákon č. 46/2000 Sb. ukládá vydavatelům periodického tisku povinnost zasílat do NK ČR dva exempláře povinného výtisku každého titulu. Stejně jako u knih se jeden exemplář stává součástí tzv. Národního konzervačního fondu, který je zpřístupňován ve studovně

v depozitáři v Hostivaři. Jeho funkce je především archivní, slouží také pro zpracování české národní bibliografie a statistických výkazů o periodickém tisku v ČR. Funkce druhého zaslání výtisku je studijní. Přestože byl s nástupem internetu a elektronického publikování očekáván pokles vydávaných tištěných titulů, skutečnost je jiná - viz graf.

Počet docházejících českých titulů 1990-2014

Seznamy nově došlých titulů jsou pravidelně měsíčně zveřejňovány na webových stránkách Oddělení periodik. Pro zajímavost – evidujeme 2 070 českých elektronických časopisů, z toho 1 208 stále vycházejících.

Poměr tištěných a elektronických periodik evidovaných celosvětově ukazuje tabulka (zdroj: dtb ISSN). Je však třeba zdůraznit, že pro vydavatele není evidence povinná a titulů tedy vychází ve skutečnosti mnohem více.

	tištěné	online
2005	1 182 241	32 967
2013	1 587 422	132 806

Počet evidovaných časopisů podle ISSN

České noviny a časopisy v NK ČR jsou dále výběrově nakupovány do studoven, především do Studovny periodik. Nákupem jsou také v souladu s profilem fondu NK ČR získávány **zahraniční tituly**. Bohužel však, z důvodu nepříznivé finanční situace, počet odbíraných odborných časopisů každoročně klesá. Podobně jako v případě knih dostává knihovna některé časopisy od zahraničních partnerů výměnou. Velmi malý podíl mají dary, ať už od jednotlivců nebo institucí.

NK ČR nabízí též velké množství zahraničních odborných elektronických časopisů. Tato služba je hrazena nejen z rozpočtu knihovny, nýbrž také díky programovému

financování Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

nákup	300
výměna	207
dary	23
celkem	530

Počet odbíraných zahraničních tištěných titulů v r. 2014

3 otázky pro: Jaroslava Kosteckého

Pracujete v NK ČR v referátu procesních postupů. Vaše pracovní pozice je úzce spojena s revitalizací Klementina. Co Vaše práce obnáší?

Jak si všichni uvědomujeme, revitalizace areálu Klementina zásadním způsobem zasahuje do fungování Národní knihovny. Nejedná se pouze o omezení v době prováděných stavebních prací, stejně důležitý je i výsledek, ke kterému chceme dospět.

Mou prací je prosazovat požadavky odborných knihovnických pracovišť tak, aby v době revitalizace mohly být zachovány funkce knihovny, i když se tak někdy může dít pouze v omezeném režimu. Současně dohlížím na to, aby prováděné stavební úpravy byly v souladu s plánovanou koncepcí, při respektování nároků, které jsou kladeny na moderní knihovnu. Jsem tedy jakýmsi mediátorem mezi občas protichůdnými názory, jak lze provést stavbu a co je třeba pro fungování knihovny.

2. etapa revitalizace Klementina byla započata 1. listopadu 2012, probíhá tak již více než dva a tři čtvrtě roku. Dá se tedy nyní globálně posoudit, nakolik se při realizaci bylo možno držet původních záměrů, a kde bylo naopak nutno na základě nepředvídatelné skutečnosti plány změnit? Došlo ke konkrétním úpravám plánu? Jak se tyto změny odrazily v časovém harmonogramu a dokumentaci?

Podle původně plánovaného harmonogramu prací měla být 2. etapa revitalizace dokončena začátkem února letošního roku. Bohužel zatím nebyla dokončena ani její první fáze, která zahrnuje revitalizaci křídla souběžného s Křižovnickou ulicí, kde dříve sídlila Galerie Klementinum.

Při provádění stavebních prací v této části byly odkryty neočekávané nálezy. Asi nejviditelnějším objevem, který návštěvník po zpřístupnění zaznamená, je historická podlaha z pískovcových desek, která byla odkryta v příze-

mi. Bylo rozhodnuto tuto podlahu rekonstruovat a doplnit chybějící části. Dalším významným prvkem, který ovlivnil práce, byl nález fresek v koncové místnosti chodby ve 2. poschodí, o kterém již e-zpravodaj informoval v [prvním čísle z roku 2014](#).

Tyto a další, již ne tolik okázalé, ale pro stavební práce důležité nálezy (objevení dřevomorky a jiných hub v dřevěných konstrukcích budovy, zkorodovaná táhla a další) ovlivnily přípravu i vlastní provádění jednotlivých stavebních a restaurátorských prací, a došlo tedy k prodloužení jednotlivých částí 2. etapy.

Dle současných předpokladů by revitalizovaná část souběžná s Křižovnickou ulicí měla být předána do užívání Národní knihovně na začátku října letošního roku. Dokončení 2. fáze 2. etapy, která zahrnuje navazující křídla kolem Studentského nádvoří, je plánováno za rok, na konec října 2016.

Koncem roku 2014 Národní knihovna ČR rozhodla o sloučení zbývajících 3., 4. a 5. etapy revitalizace Klementina do jedné, tzv. 3. etapy. Jaké změny finální realizace lze v souvislosti s tímto rozhodnutím očekávat?

Rozhodnutí sloučit zbývajících etapy revitalizace do jedné bylo vedeno dvěma zásadními faktory. Prvním z nich, nevnímejte ho však jako důležitější, bylo hledisko ekonomické. Druhým potom zásadní změna v plánovaných stavebních úpravách. Podle původně plánované koncepce fungování Národní knihovny, měla být stávající Hala služeb poddolována a tím významně rozšířena o nástupní prostor pro všechny, kdo vstupují do Klementina, ať se jedná o uživatele knihovny, nebo „pouhé“ návštěvníky. V návaznosti na ekonomickou stránku a za současného respektování významu archeologické lokality Klementina, bylo od záměru rozšířit Halu do podzemí upuštěno.

Vlastní prostor Haly služeb tedy zůstane zachován v nynější velikosti, ovšem hlavní vchod bude prolomen na východní straně (přímo z prostoru nádvoří, vedle současného vstupu do prostor Astronomické věže), čímž běžnému návštěvníkovi umožníme nahlédnout alespoň do „předpokoje“ Národní knihovny.

Protože tyto a další práce sloučené 3. etapy zasáhnou uživatelsky necitlivější část Klementina (studovny, zmíněnou Halu služeb a další), bude pravděpodobně nutno upravit provoz knihovny. O souvisejících změnách a jejich rozsahu v současné době probíhají jednání. Čtenáři i pracovníci budou o jejich výsledcích v dostatečném časovém předstihu informováni.

Zajímavosti a tipy

Co čte knihovník?

O čem se také dají psát knihy...

(Jan Lukavec)

Knihy se dají psát o leccčems, například i o tak neakademické disciplíně, jakou je líbání. V naší knihovně najdeme publikace radící, *Kde se líbat v Praze*, případně *Kompletního průvodce líbáním*, který se snaží o přísnou katalogizaci polibků. Některé zahraniční publikace (např. *The kiss of peace*) se zaměřují jen na jejich vybrané druhy. Jiné se snaží vypátrat prapůvod polibku a rovněž řeší otázku, zdali jde o jev kulturně omezený, a nakolik souvisí líbání s romantickou láskou.

Asi prvním, kdo se u nás vydal na podobnou objevitelskou výpravu a sepsal o ní samostatný spis *O hubičkách*, byl humoristický spisovatel, právník a magistrátní úředník Hugon Václav Wunsch (1857-1930). Podle něj jde o vůbec „nejstarší instituci“, jejíž původ se dá vypátrat už v biblickém Ráji.

Najdeme ovšem i knihy, jejichž autoři zastávají odlišné stanovisko. To je případ profesora lingvistické antropologie na univerzitě v Torontu Marcela Danesiho a jeho knihy *The history of the kiss: the birth of popular culture*. Podnět k sepsání knihy poskytla prý jistá studentka, která se ho zeptala, proč takový nehygienický akt zakoušíme jako cosi krásného a romantického. Odpovědí je právě zmíněná publikace, která zdůrazňuje význam krásné literatury a „populární imaginace“, díky nimž se polibek stal symbolem lásky, dávající člověku sílu vzepít se rodinným tradicím a přání rodiny. Zrod polibku je podle tohoto autora zároveň okamžikem „zrodu populární kultury“...

Líbání je tedy věda, o které je možné se poučit i v knihovně. A i když to publikace *Kde se líbat v Praze* ve svém seznamu neuvádí, lze ji také v knihovně úspěšně praktikovat.

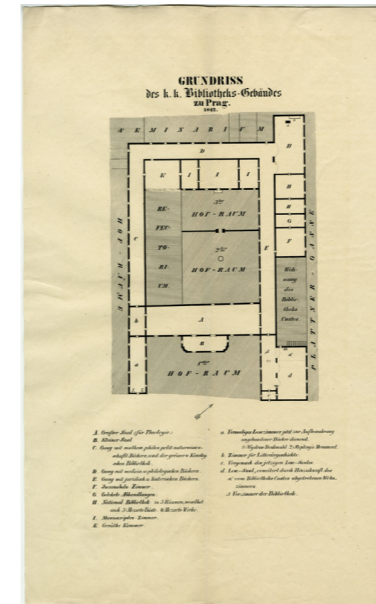
Střípky z Archivu NK ČR

Studovny v proměnách času I.

(Kateřina Hekrdlová)

V roce 1777 oznámili Josef II. a Marie Terezie zřízení veřejné knihovny v Klementinu. Bylo tak nutné vytvořit patřičné prostory nejen pro knihy, ale i pro jejich čtenáře. V rozsáhlém areálu Klementina dostala knihovna relativně malý prostor. Kromě ní zde totiž působily v průběhu času i další instituce.

Vlastní knihovna sídlila v prvním patře v traktech okolo hospodářského dvora a vstupovalo se do ní vchodem, který byl až do konce dvacátých let 20. století na pravé straně průjezdu z Mariánského náměstí. Její první čítárna byla v chodbě nad arkádami spojujícími Astronomickou věž s východním křídlem. V oznámení o otevření čítár-

1. patro Klementina, 1842

ny pro veřejnost ze dne 30. října 1777 se píše, že bude od nového studijního roku po svátku Všech svatých otevřená ve stejnou dobu jako dříve v Karolinu: v pondělí, ve středu, v pátek a v sobotu od 10 do 12 a od 15 do 16 hodin pro všechny čtenáře - pro profesory, lektory, literární a vědecké pracovníky pak i v úterý a ve čtvrtek od 10 do 12 hodin.

První pravidla pro čtenáře byla formulována v latinských verších na slavnostním tisku, kterým bylo oznámeno zřízení knihovny. Upřesněna byla rok poté v instrukci, která upravovala práci knihovny ve všech oblastech. Otevírací doba byla v létě prodloužena do 17 hodin. Zavřeno bylo v neděli, během svátků a o prázdninách, sobota pak byla vyhrazená úklidu. V této době byla také zřízena druhá čítárna na chodbě v traktu do Platnéřské ulice. Obě čítárny byly rozdělené podle oborů a každou měl na starosti jeden kustod: v první se půjčovaly knihy matematické, filozofické, medicínské, teologické a všechny svazky z Bibliotheky nationalis; ve druhé pak knihy historické, právnícké a filologické. V říjnu 1785 povolilo zemské gubernium na Ungarovu žádost sloučení a prodloužení otevírací doby čítáren. Měly být nadále otevřeny od pondělí do pátku od 8 do 13 hodin. V listopadu téhož roku byl zemským guberniem schválen první čítárenský řád, který zůstal v platnosti až do roku 1825.

Na stavebním plánu z roku 1801 jsou v prvním patře traktu do Platnéřské ulice vyznačené dvě čítárny, které byly po stavebních úpravách v roce 1838 spojeny do jedné, a to probouráním oblouků ve zdi. Navíc byla čítárna rozšířena o jednu místnost služebního bytu a předsíň knihovny. Nejstarší studovna v tzv. krčku byla zrušena. Tento stav vydržel v nezměněné podobě až do Machoňovy přestavby ve dvacátých letech 20. století.

Víte, co je holomajzna?

Digitální knihovny jako jeden ze zdrojů pro odpovědi na dotazy služby Ptejte se knihovny

Služba *Ptejte se knihovny* zodpovídá dotazy nejrůznějšího zaměření, které pokrývají celou škálu lidského vědění. Každý dotaz je tedy specifický a na jeho vyřešení je třeba využít různé typy zdrojů. Knihovník tak pracuje s online katalogy, bibliografickými i faktografickými databázemi, volným internetem i klasickými tištěnými dokumenty. Rozvoj posledních let však přinesl další neocenitelný zdroj, a to digitální knihovny. Digitalizace se ve svých počátcích týkala především starších dokumentů - ať již těch opravdu nejstarších rukopisů, nebo novin a knih z 19. či počátku 20. století. V současné době se však stále častěji setkáváme s digitalizovanými díly vydanými doslova před pár lety.

Pokud zapátráme v archivu služby *Ptejte se knihovny*, zjistíme, že mnohé odpovědi čerpají informace právě z dokumentů dostupných v digitálních knihovnách a některé dotazy by bez nich ani nešlo uspokojivě zodpovědět. Zde je pár příkladů za všechny:

Víte, co je to holomajzna? Některé z Vás asi napadne souvislost se sportem, ale najít věrohodné informace v literatuře je skutečný oříšek. Podařilo se to až v digitální knihovně Kramerius (tzv. K 3, dostupné na <http://kramerius.nkp.cz>), v časopise Pochodeň z 23.-24. 2. 1974.

Zde se ve sportovní části na straně 10 píše: „Holomajzna je slangový výraz pro hru postrádající jakýkoliv systém. Skládá se pouze z osobních soubojů bez kombinace.“

Znáte verše „Tak krátko jsem šel s vámi. Hle, tu se cesta dělí a ptáci nad hlavou mi píseň nedopěli...“, ale nevíte k jakému autoru či básnické sbírce je přiřadit? Zkuste se podívat do digitální knihovny Kramerius 4. Zde ve sbírce Dílo Jiřího Wolkra, Svazek/část/díl: [11]. *Mladistvé verše a zlomky básní* našel knihovník právě tyto verše.

Jednou z digitálních knihoven NK ČR je i *Manuscriptorium* zaměřené na historické fondy. *Kodex vyšehradský* asi není potřeba představovat, ale víte, že si ho můžete

prohlédnout online? Nejenom tento kodex, ale i další díla patří mezi skutečné klenoty našeho písemnictví. Přesvědčte se o tom v odpovědi pro čtenáře na dotaz ohledně nejvýznamnějších knih u nás. [Dotaz i odpověď](#) naleznete v archivu *Ptejte se knihovny*.

Kalendárium aneb víte, že

... před 705 lety, 1. 9., sňatkem **Jana Lucemburského** a **Elišky Přemyslovny** nastoupil rod Lucemburků na český trůn.

... před 415 lety, 1. 9., zemřel **Tadeáš Hájek** z Hájku, hvězdář, přírodovědec a lékař (nar. 1. 12. 1525).

... před 100 lety, 7. 9., zemřel **Antonín Petrof**, průmyslník, zakladatel české výroby pian.

... před 110 lety, 16. 9., se narodil **Vladimír Holan**, básník a překladatel.

... před 105 lety, 17. 9., se narodil **František Hrubín**, básník a spisovatel, autor přírodních a milostných lyrik, dramatik, scénárista a překladatel především z francouzštiny.

František Hrubín
Květen 1957

... před 200 lety, 17. 9., řídil **Josef Božek** v Praze ve Stromovce svůj **první parní vůz**. Josef Božek, mechanik, konstruktér, vynálezce a průkopník techniky se narodil 28. 2. 1782 ve slezských Biercích. Vystudoval gymnázium v Těšíně, poté matematiku v Brně a odtud přešel r. 1804 na univerzitu v Praze. Do Prahy se vydal pěšky s modelem stroje na postřihování sukna

na zádech. Celý jeho majetek obnášel doporučující dopis a osm grošů v kapse. V Praze však studium filozofie brzy opustil a nastoupil jako mechanik na nově zřízený **Český stavovský polytechnický ústav**. Věhlas u široké veřejnosti si získal sestrojením umělé lidské ruky – pohyblivé protězy pro knížete Ypsilantiho. Ruskému důstojníkovi Danilevskému sestrojil protězy nohou.

J. Božek je také považován za zakladatele moderního českého hodinářství. Ještě před příchodem na polytechniku se vyučil u známého pražského hodináře Petra Heinricha. Do řemesla přinášel vědecký přístup a moderní řešení. Postavil věžní hodiny pro karlínskou Invalidovnu, svého času největší věžní hodinový stroj na Bílé věži v Hradci Králové a jeho přesné kyvadlové hodiny, sestrojené v roce 1812 pro hvězdárnu v Klementinu, byly používány až do r. 1984.

Když přivezl hrabě Buquoy do Čech první parní stroj z Anglie, rozložený na jednotlivé součásti, které byly jen hrubě opracovány, stal se pro Božka vývoj parního stroje jeho hlavním úkolem a vášní. Jeho praktické využití předpokládal nejen v továrnách, ale též v dopravě. V září roku 1815 se pražská Královská obora stala svědkem historické události, kromě Anglie a Francie se v Evropě rozjel parovůz také v Čechách v Praze. Božek tehdy předvedl první, parou poháněný automobil na našem území. „Parní“ jízdu se zdokonaleným strojem zopakoval tamtéž znovu 1. června 1817, kdy vedle „umělého vozu parního“ předváděl i „loď parní“ na Vltavě. Úspěšnou exhibici zkazila náhlá průtrž mračen, především však krádež pokladny s vybraným vstupným. Zadlužený Božek pak v prudkém hnutí mysli svůj vůz rozbil a zanevřel do konce života na experimenty s parním strojem v dopravě.

Poté se věnoval konstrukci a stavbě čerpadel pro vodárny. K dopravě se vrátil v letech 1820-1832, kdy konstruoval a vyráběl vagóny pro koněspřežku z Českých Budějovic do Lince, první železnici na evropské pevnině. Josef Božek zemřel v Praze 21. října 1835, národem za své zásluhy vážený a ctěný.

... před 495 lety, 21. 9., zemřel **Viktorín Kornel ze Všehrd**, humanistický spisovatel, právník, univerzitní mistr a děkan pražské univerzity. Pocházel z Chrudimi, původem z měšťanské rodiny, v r. 1492 byl povýšen do

šlechtického stavu, získal erb a přívlasek ze Všehrd.

... před 280 lety, 24. 9., zemřel **Petr Brandl**, malíř, představitel vrcholného baroka v Čechách.

... před 1020 lety, 28. 9., byl na Libici **vyvražděn rod Slavníkovců**.

... před 20 lety, 1. 10., vstoupil v platnost zákon, podle něhož se **česká koruna stala volně směnitelnou měnou**.

... před 605 lety, 9. 10., byl **dokončen a uveden do provozu pražský Staroměstský orloj**, jak dokládají písemné prameny. Astronomický orloj je jedinečnou technickou památkou, ukazuje nejen čas a datum, ale i polohu Slunce, fáze Měsíce, pohyby vesmírných těles, astronomické cykly a svátky křesťanského kalendáře. Orloj byl mechanicky vyroben Mikulášem z Kadaně podle odborného astronomického návrhu Jana Šindela (od r. 1409 profesor pražské Karlovy univerzity, později její rektor, osobní lékař císařů Václava IV. a Zikmunda). Základní astronomický číselník nedoznal během století žádných zásadních změn, i když byl již r. 1490 rozšiřován a později ještě upravován.

Orloj má tři části: nejvýše jsou mechanické figury apoštolů, pod nimi hodiny a nejnižší je kalendář. Každou celou hodinu od 9 h. do 21 h. se ve dvou okénkách pod stříškou objevuje 12 apoštolů, každý se svým atributem. V levém okně při pohledu z náměstí se jako první objevuje sv. Petr s klíčem, dále sv. Matěj se sekerou, sv. Jan s kalichem, sv. Ondřej s křížem ve tvaru X, sv. Filip

s křížem a sv. Jakub s valchou, v pravém okně pak sv. Pavel s knihou, sv. Tomáš s kopím, sv. Šimon s pilou, sv. Tadeáš s deskami, sv. Bartoloměj s kůží a sv. Barnabáš se svítkem. Po stranách orloje jsou 4 pohyblivé postavy: Kostlivec, který zahajuje pochod apoštolů taháním kroucením hlavy odmítá, Lakomec s měšcem v rukou pokyvuje hlavou a hrozí holí, zatímco Marnivec se shlíží v zrcadle. Po skončení pochodu kohout v otvoru nad okénky zakokrhá - probouzí k životu další hodinu a hodiny na věži začnou odbíjet. Po stranách kalendářní desky jsou čtyři nepohyblivé dřevěné figury: Filozof s brkem, Hvězdář s dalekohledem, Kronikář s knihou a Archanděl Michael s plamenným mečem. Kalendářní desku s alegoriemi měsíců vytvořil roku 1865 Josef Mánes. Číselník ukazuje den a jeho postavení v týdnu, měsíci a roce.

Hodiny ukazují čtyři druhy času: Čas středoevropský (sluneční ručička) je označen římskými číslicemi na obvodu sféry. Tento čas odbíjejí hodiny teprve od rekonstrukce v r. 1948. Předtím se řídily časem staročeským, kdy západem Slunce začínal nový den (zlatá gotická čísla na zvlášť ovládaném prstenci vně sféry). Čas babylonský se nazývá také čas planetní, podle Babyloňanů každé hodině vládla jedna planeta. Trvá od východu do západu Slunce, takže v létě jsou hodiny delší než v zimě. Čas hvězdný se měří na římských číslicích. Astronomická část orloje ukazuje polohy nebeských těles. Mechanismus hodin je skrytý uvnitř ve výklenku radnice. Do konce války se orloj natahoval klikou, pak byl připojen na elektromotor.

... před 90 lety, 9. 10., se narodil **Josef Janáček**, historik, který zpopularizoval dějiny českého středověku.

... před 400 lety, 14. 10., se narodil **Carlo Lurago**, italský architekt a stavitel raného baroka, autor mnoha staveb v Praze a v Čechách, mezi jeho nejvýznamnější pražské stavby patří Klementinum s kostelem Nejsv. Salvátora.

... před 890 lety, 21. 10., zemřel **Kosmas**, první český kronikář.

... před 250 lety, 26. 10., se narodil **Jakub Jan Ryba**, hudební skladatel.

... před 170 lety, 27. 10., se narodil **Josef Václav Sládek**, básník.

Zveme vás

Galerie Klementinum, vchod B2

Vstupné: dospělí 50 Kč; seniři, studenti 40 Kč; skupina 10 a více osob 40 Kč/osobu; děti 6-15 let 20 Kč, děti do 6 let zdarma. Více informací na <http://www.nkp.cz>

PAUL STAŠEK / FYZIOGNOMIE DUCHA 17. 9. – 25. 10. / út-ne: 10.30–18 h.

Výstava portrétů spisovatelů, básníků a filozofů, jejichž autorem je malíř a architekt Paul Stašek, působící střídavě v Praze a Mannheimu. Tato výstava je vyvrcholením trojice letos uskutečněných výstav autora (Brühl, České Budějovice, Praha).

Výstavní chodba – přízemí, vchod A

KNIHY SE TĚŽKO VYSTAVUJÍ: JIŘÍ RATHOUSKÝ 9. 9. – 10. 10. / po-so: 9–19 h.

Cyklus *Knihy se těžko vystavují* se věnuje významným českým poválečným knižním výtvarníkům, grafikům a typografům a představuje knihu jako výtvarný objekt. Výstavy pořádá Elpida, o.p.s. a Archiv výtvarného umění, z jehož sbírek většina vystavených knih pochází. Kurátorem je grafik, hudebník a sběratel knih Martin Hůla. Grafický designer a typograf Jiří Rathouský (1924-2003) se proslavil především jako autor informačních systémů (Nová scéna ND, hotely Intercontinental v Praze a Thermal v Karlových Varech). Navrhl úspěšně zažité značky, např. logo Národního divadla, nakladatelství

Albatros nebo Olympia. Podílel se na grafickém řešení pražského metra a vytvořil pro něj charakteristické písmo Metron. Ojedinelou realizací je tzv. jednotná vizuální identita města, kterou úspěšně aplikoval na pražské sídliště Jižní město II. Rathouského racionální přístup se skvěle uplatnil i při koncepčním řešení mnoha knižních edic (např. Mladé cesty, Hudba na každém kroku a další),

nejznámější z nich je Galerie moderních autorů v nakladatelství Odeon, pro kterou vytvořil i písmo Alphapipe.

SÍLA OBČANSKÉ SPOLEČNOSTI: OSUD ŽIDŮ V BULHARSKU 22. 10. – 9. 1. 2016 / po-so: 9–19 h.

Výstava pořádaná ve spolupráci s velvyslanectvím Bulharské republiky pod záštitou ministra kultury pana Daniela Hermana seznamuje s osudy a záchranou bulharských Židů na pozadí historických událostí druhé světové války.

Učebna č. 210 – 1. patro, vchod B2:

KNIŽNÍ POSLECHOVKA S LITERATUROU RADIA WAVE 30. 9. / od 17.30 h.

Setkání spisovatelů různých generací proběhne v rámci třetího ročníku mezigeneračního festivalu Old's cool ReFestival 2015.

Diskutovat se bude například o tom, jak se změnila společenská role spisovatelů – posunuli se z pozice „svědomí národa“ na okraj zájmu? Jaká je kultovní kniha jejich generace? Vznikají jiné texty na psacím stroji a jiné na počítači, kde můžete donekonečna mazat a přepisovat? Přímý přenos, jehož se můžete zúčastnit, moderují Karolina Demelová a Jonáš Zbořil.

Vstup volný.

DŘEVĚNÉ KOSTELY PODKARPATSKÉ RUSI. UNIKÁTNÍ FOTOGRAFIE RUDOLFA HŮLKY (1887–1961) A FLORIANA ZAPLETALA (1884–1969) 15. 10. / od 16.30 h.

Přednáška Mychajla Syrochmana (Zakarpatský umělecký institut, Užhorod), předního znace dřevěné karpatské sakrální architektury, jejíž součástí bude prezentace nově vydaného fotoalba Floriana Zapletala *Dřevěné kostelíky Zakarpatí*. V českém jazyce. Pořádá Slovanská knihovna.

DĚJINY 20. STOLETÍ POHLEDEM „KROKODÝLU“ - ČASOPIS „KROKODIL“ (1922–1992) A JEHO MÍSTO V SOVĚTSKÉ KULTURNÍ PROPAGANDĚ 26. 10. / od 17.00 h.

Beseda spojená s prezentací knižní série Dějiny pohledem Krokodila (Istorija glazami „Krokodila“. XX vek), jež je součástí festivalu současné ruské kultury KULTURUS. V ruštině a češtině, tlumočení zajištěno. Pořádá Slovanská knihovna, KULTURUS a Krokodil. XX vek.

PETR NIKOLAJEVIČ SAVICKIJ: VĚDEC, MYSLITEL, ČLOVĚK 30. 10. / od 9.00 h.

Kulatý stůl konaný u příležitosti 120. výročí narození P. N. Savického (1895–1968) pořádá Slovanská knihovna a Slovanský ústav Akadémie věd ČR, v.v.i. Jednáním jazykem bude ruština, angličtina a čeština, tlumočení není zajištěno.